

3
NOV
2018

Fotografie: Laila Hassouna-Jansen

SYMPOSIUM

UIT DE KAST!

DE ROZE GESCHIEDENIS IN ARCHIEVEN

Regionaal Archief Tilburg
F TILB 1624
RAT08291

ARCHIEF TILBURG

COC TILBURG BRED A EN OMGEVING

Aanvang Symposium

Uit de kast

Inhoudsopgave

- 3** Inhoudsopgave en colofon
- 4** Voorwoord
- 6** Beeldverslag
- 7** Van Willem II naar Roze Maandag. De zichtbaarheid van homoseksualiteit in Tilburg - door Luc Brants
- 12** Beeldverslag
- 14** Transgender in Nederland. Een buitengewone geschiedenis - door Alex Bakker
- 18** Beeldverslag
- 20** Van Bonefluijter tot goed zedelijk gedrag. Homoseksualiteit in de Amsterdamse Archieven - door Eric Heijselaar
- 22** Wie zijn geschiedenis vergeet ...Het belang van geschiedenis en onderzoek voor LHBT-ers - door Maaïke de Haardt
- 26** Beeldverslag
- 28** Veertig jaar ILHIA: archiveren en zichtbaar maken van de LHBT-geschiedenis - door Lonneke van den Hoonaard
- 32** Een schitterend vergeten leven - Frieda Belinfante: celliste, dirigente, verzetsvrouw - door Toni Boumans
- 34** Beeldverslag

Lotte de Laat (van VLOTT) maakte in opdracht van Regionaal Archief Tilburg een verslag van het symposium in de vorm van een vlog. Bekijk het via deze QR code of ga naar youtube.com/RATilburg en zoek op 'vlog Uit de kast'

Colofon

Dit magazine is samengesteld naar aanleiding van het symposium Uit de kast! de Roze geschiedenis in archieven. Het vond plaats op 3 november 2019 en werd georganiseerd door Regionaal Archief Tilburg en COCO Tilburg, Breda en omgeving.

Tekstredactie: Astrid en Beer en Jojanneke van Zandwijk

Beeldredactie: Lobke Bool

Aan dit eenmalige digitale nummer werkten mee:

alle sprekers van het symposium Uit de kast! : Luc Brants, Alex Bakker, Maaïke de Haardt, Eric Heijselaar, Toni Bouwmans, Lonneke van den Hoonaard, Laila Hassouna-Jansen, Astrid de Beer

Fotografie van de sprekers en deelnemers van het symposium: Maria van der Heyden

Uitgegeven door Regionaal Archief Tilburg

Voor je ligt de symposiumbundel 'Uit de kast - De roze geschiedenis in archieven'. Op 3 november 2018 organiseerden COC Tilburg, Breda en omgeving en Regionaal Archief Tilburg dit symposium over de geschiedenis van homoseksualiteit en wat daarvan in archiefbronnen terug is te vinden. De Tilburgse wethouder Erik de Ridder van Zorg, welzijn en gezondheid was aanwezig en sprak de deelnemers toe. Hij heeft ook emancipatie en integratie in zijn portefeuille. Hij benadrukte het belang van een studiedag als deze.

Waarom dit symposium?

Aanleiding voor het symposium is het onderzoek dat Luc Brants doet - in opdracht van COC Tilburg, Breda en omgeving - naar de manier waarop er in Tilburg vroeger met homoseksualiteit werd omgegaan. Vanuit Regionaal Archief Tilburg juichen we dit onderzoek toe. Luc maakt gebruik van archiefbronnen, die niet vaak geraadpleegd worden. Hij belicht hiermee een maatschappelijk belangrijk onderwerp. Zijn onderzoek toont de relevantie aan van het bewaren en onderzoeken van archiefbronnen. Het archief is er voor iedereen.

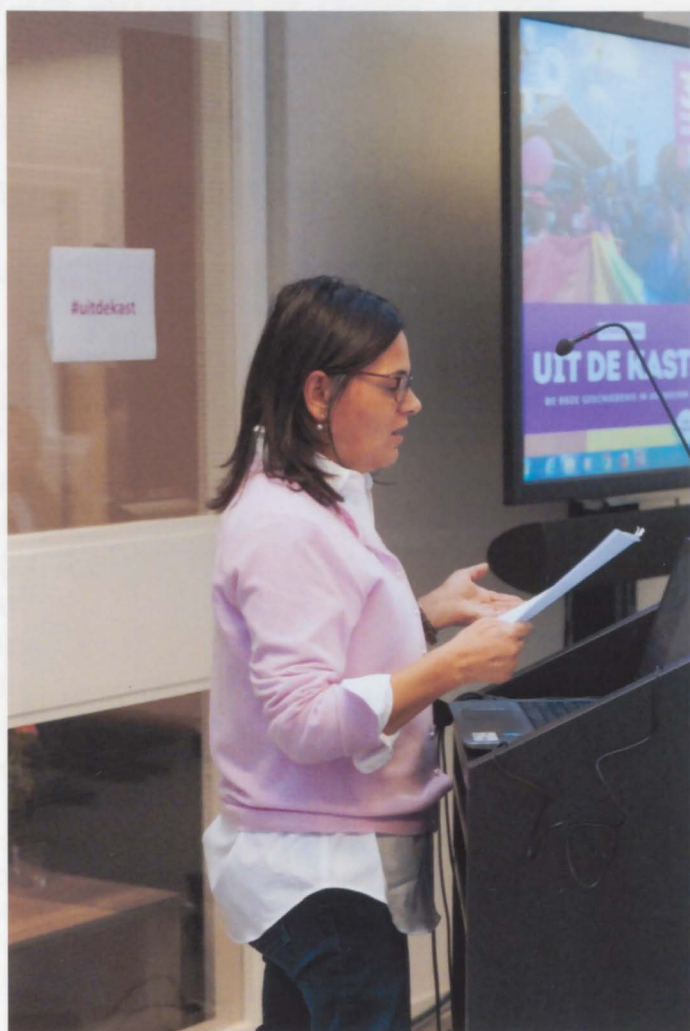
De enige informatie over homoseksualiteit in Tilburg gedurende de periode 1910-1971 is terug te vinden in de dagrapporten van de diverse politieposten en de recherche. Het betreft onder andere seksuele contacten in urinoirs en andere openbare ruimten. Brants kreeg bij zijn onderzoek hulp van enkele vrijwilligers van het archief die meters dagrapporten hebben doorgeplozen op zoek naar materiaal over homoseksuele activiteiten. Regionaal Archief Tilburg wil niet alleen het wetenschappelijk gebruik van archieven stimuleren, maar hecht ook veel waarde aan de maatschappelijke relevantie. Daarom is ook samenwerking gezocht met het COC Tilburg, Breda en omgeving.

Het is belangrijk om te weten wie je voorgangers waren, wat je geschiedenis is. Wie waren de lhbt's van vroeger? Hiermee wordt ook een deel van je identiteit bepaald.

In deze symposiumbundel vind je een weerslag van de presentaties van de sprekers van 'Uit de kast'. Stuk voor stuk interessante verhalen die het waard zijn om verteld te worden en niet verborgen te blijven in archiefdepots.

Astrid de Beer
Projectleider Regionaal Archief Tilburg

Na de industriële revolutie en de opkomst van democratie, rechtsstaat en mensenrechten, is er meer ruimte voor het individu. En daarmee voor anderen dan de blanke, hoog opgeleide, fysiekgezonde, heteroseksuele man.

In 1971 schafte Nederland de strafbaarstelling van homoseksualiteit af. In 1990 verwijderde de WHO (World Health Organization) homoseksualiteit van de lijst van ziektes. In 1994 was de invoering van de Wet gelijke behandeling. In 2001 werd het burgerlijk huwelijk open gesteld voor partners van hetzelfde geslacht.

Ik vluchtte ooit vanuit Roosendaal naar Tilburg, vond heil in de Popcorn en via via daar ook de liefde van mijn leven. Dat was in 1996. Het zou nog vijf jaar duren voordat het huwelijk werd opengesteld voor partners van hetzelfde geslacht. In feite waren we tweederangs burgers. Onze liefdesgevoelens waren minderwaardig. Het was een regelrechte discriminatie, die door de meerderheid onder ons, mijzelf inclusief, gelaten werd ondergaan. Een vorm van geïnternaliseerde homofobie.

Sinds 2016 ben ik de trotse voorzitter van deze regionale COC. Ouder en wijzer laat ik discriminatie niet langer gelaten meer toe. Juridisch is de emancipatie aardig op weg voltooid te zijn, sociaal cultureel zijn we er nog lang niet.

Het idee dat homoseksualiteit onnatuurlijk is, is hardnekkig. Dat zit diep in ons onderbewustzijn. Het antwoord op de vraag waarom het niet als een variatie op de menselijke seksualiteit wordt gezien, maar als onnatuurlijk, is te vinden in onze geschiedenis. In de wijze waarop we onze samenleving hebben vorm gegeven, waar de macht lag en wie wilde dat die macht daar bleef.

Plato vertelt een mooi verhaal dat er in vroegere tijden drie seksen waren, man, vrouw en een mengvorm. Ze waren rond, hadden vier armen en vier benen, en twee gezichten. Ze waren enorm sterk en energiek en hadden een groot zelfbewustzijn, waarmee ze het tegen de goden opnamen. Die goden werden dat natuurlijk zat, en hebben ze gesplitst. En nog altijd zoeken de wederhelften elkaar. De man de andere man, de vrouw de andere vrouw en de mengvorm zijn of haar andere hem of haar. Moraal van het verhaal: man en vrouw samen maakt de mens machtig. Wordt er daarom door voormalige en hedendaagse machthebbers zo gehamerd op de scheiding der seksen? Verdeel en heers. Zoals vroeger in Tilburg, de industrieel en de pastoor spraken af: houd jij ze arm, houd ik ze onwetend.

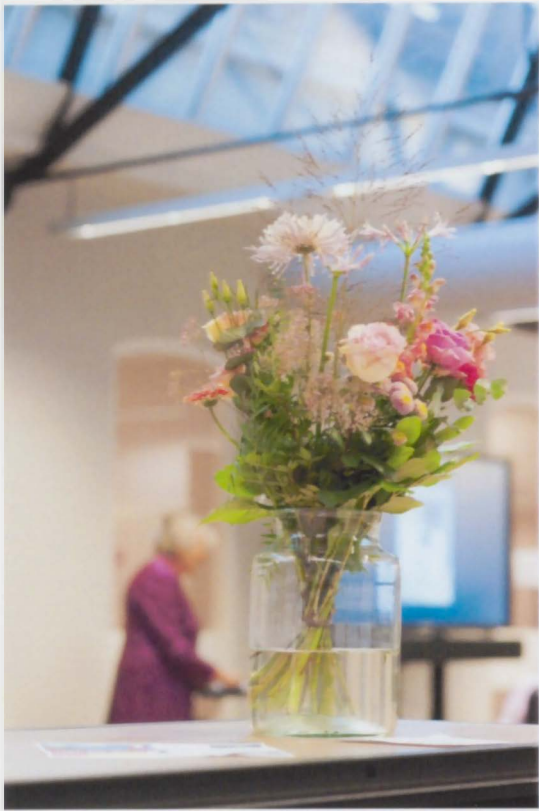
Vertel mij wie je ouders zijn en ik vertel je wie je bent. Daar gaat dit onderzoek over. De questie naar onze LHBTIAQ ouders.

Het is misschien de beste tijd ooit om LHBTIAQ+ te zijn. Dat neemt niet weg dat uit onderzoek van Movisie uit 2017 bleek dat de LHB jongeren 4,5 keer vaker een zelfmoordpoging doen. 21% van de transgender jongeren deed een zelfmoord poging. 55+ LHB's zijn 2 keer zo vaak arbeidsongeschikt als niet LHB's.

Dat zijn onacceptabele getallen daar moeten we iets aan doen. Dit onderzoek naar de roze geschiedenis van Tilburg levert daar een essentiële bijdrage aan. Het laat zien dat we met velen zijn, overal, en er ook altijd al zijn geweest.

De LHBTIAQ+ gemeenschap heeft niet het mandaat op verdriet, pijn, schaamte en verlies, maar het is wel een gemeenschap die altijd onzichtbaar is geweest en nu recht heeft op erkenning. Dat is de reden waarom het COC Luc Brants heeft gevraagd onderzoek uit te voeren naar de LHBT-geschiedenis in Tilburg. We zijn blij dat we hierin moreel en financieel zijn ondersteund door gemeente Tilburg.

Laila Hassouna-Jansen
Voorzitter COC Tilburg, Breda en omgeving

Van Willem II naar Roze Maandag - De zichtbaarheid van homoseksualiteit in Tilburg

Door Luc Brants

Luc Brants is sociaalhistorisch onderzoeker en schrijver van het boek 'Tussen repressie en provocatie', over de geschiedenis van de homo- en lesbische emancipatie in Eindhoven. Hij doet, in opdracht van COC Tilburg, Breda en omgeving, onderzoek naar de zichtbaarheid van homoseksualiteit in Tilburg. Het is de bedoeling dat het resultaat hiervan medio 2019 uitkomt bij het Zuidelijk Historisch Contact.

De eerste Tilburger van wie we zeker weten dat hij homoseksuele gevoelens had was Willem II. Pas sinds 2008 weten we dat Willem vanwege zijn homoseksuele gedrag werd gechanteerd; sinds het verschijnen van Jeroen van Zantens biografie 'Willem II, 1792-1849' in 2013 weten we dat zeker.

Aanwijzingen hiervoor waren diep verborgen in het Koninklijk Huisarchief, in de correspondentie van enkele ministers en in een paar obscure boeken en pamfletten. In Tilburg is er niets over te vinden. Toentertijd was het ondenkbaar dat het staatshoofd een sodomiet zou zijn. Dat was het ergste wat er bestond: iemand die zijn lusten niet kon bedwingen en daardoor verviel tot seks met mensen van het eigen geslacht. Dieper kon een mens niet zakken.

Die afkeer had vooral te maken met de grensoverschrijding tussen mannen- en vrouwenrollen die sodomie inhield. In de toenmalige opvattingen was de rollenscheiding tussen mannen en vrouwen het fundament van de samenleving. Wie dat aantastte, bracht de hele maatschappij in gevaar en daarom werd er streng tegen opgetreden. Lange tijd stond op sodomie de doodstraf. In 1803 werd de doodstraf voor sodomie voor het laatst voltrokken, in Schiedam. Toen Frankrijk in 1811 Nederland annexeerde, werd hier het Franse strafrecht, de Code Pénal, van kracht. Hierin kwam sodomie niet meer voor. Hoewel niet langer strafbaar, was het ook zeker niet maatschappelijk gewenst. Voortaan werd het op andere gronden aangepakt, zoals de 'openbare schennis van de eerbaarheid'. In Brabant werd echter een andere tactiek tegen homoseksualiteit gebruikt. Hier werd het verschijnsel doodgezwegen, in de hoop dat het dan vanzelf weg zou gaan. Het Crimen Nefandum gold, de 'stomme zonde', de misdaad die zó ernstig was dat er niet over mocht worden gesproken. Want zelfs spreken kon leiden tot de verspreiding ervan.

Buitenechtelijke seks was voor mannen uit de elite in die tijd niet ongewoon, zo lang het maar discreet gebeurde en heteroseksueel van aard was. Willem II nam graag risico's, ook op seksueel gebied. Gevolg daarvan was, dat hij kwetsbaar werd voor chantage. Willem II beschikte over voldoende financiële middelen om daarmee om te kunnen gaan. Hij kon afpersers afkopen en verder gaan met zijn leven: ooit heeft hij twee mannen die hem gezamenlijk afpersten laten verbannen, de ene naar Nederlands-Indië, de ander naar Suriname. We weten uit de archieven, en ook uit de geruchten die daarover nog steeds in Tilburg circuleren, dat Willem II in Tilburg buitenechtelijke heteroseks gehad heeft. Over homoseksuele activiteiten in Tilburg is maar één zin bekend, geschreven door een journalist aan Thorbecke in 1833: 'Wat hoor ik verschrikkelijke dingen over het gedrag van den Prins van Oranje te Tilburg. Ik durf het niet aan het papier toevertrouwen'. Willems uitzonderlijke sociale positie, in combinatie met het Crimen Nefandum, heeft ervoor gezorgd dat over dat deel van zijn gedrag niet werd gesproken.

Pierre van Dooren

In de archieven komen we vrijwel niets tegen over homoseksualiteit. Heel soms komt het naar boven in de gerechtelijke archieven, zoals een geval van seksueel geweld uit 1881, gepleegd door Pierre van Dooren uit het bekende industriëngeslacht. In 1881 moest hij voor de Rechtbank in Breda verschijnen omdat hij enkele van zijn mannelijke werknemers onder dreiging van ontslag tot seks had gedwongen. Een aantal van die mannen deed aangifte en het kwam tot een proces. Pierre wachtte het proces niet af: een paar dagen voor de zitting vluchtte hij het land uit, naar Frankrijk. Uiteindelijk werd hij bij verstek veroordeeld tot een half jaar gevangenisstraf en een boete van 250 gulden. In 1895 overleed hij in Lille, ontferd en verstoten door zijn familie. In de Tilburgse pers vinden we over deze zaak niets terug. Zelfs het feit dat Van Dooren voor de rechter moest komen werd niet vermeld. Het Crimen Nefandum zorgde ervoor dat de zaak niet werd besproken.

Kompeer en Walschots

Soms vind je in archieven homoseksualiteit open en bloot, omdat het niet als zodanig werd herkend. Jef van Gils, medewerker van het archief, ontdekte zo het merkwaardige geval van Gerrit Kompeer en Jan Baptist Walschots in Goirle. In het Goirle van 1893 woonden twee mannen samen: de 52-jarige Walschots, die tot de dorpselite behoorde, en de 54-jarige Kompeer, die bij hem in huis woonde. Dat werd merkwaardig gevonden; er moest 'iets anders' aan de hand zijn. Het huishouden van Walschots werd wekenlang in de gaten gehouden. Verschillende mensen beschreven wat ze Kompeer in het huis van Walschots zagen doen. Dingen als stijfsel bereiden, de haard aanmaken, koffiezetten, de gordijnen sluiten en boodschappen doen. Het leidde tot een aanklacht tegen Walschots wegens ontduiking van

de belastingen voor het in dienst hebben van een 'mannelijke dienstbode'. Ondanks ontkenningen van het tweetal veroordeelde de rechtbank Walschots hiervoor tot een boete van meer dan honderd gulden. Na deze zaak bleef Kompeer bij Walschots wonen; hij overleed er in 1897. Wat opvalt in deze zaak is dat er niet gedacht werd aan de mogelijkheid dat beide mannen een seksuele relatie met elkaar hadden. Dat paste niet in de gedachten over homoseksualiteit die toen leefden. Walschots en Kompeer voldeden niet aan het beeld van 'sodomieten' dat toen heerste: op seks beluste mannen die 'het' deden waar en wanneer ze maar konden. Als Walschots en Kompeer een relatie met elkaar hebben gehad, dan waren zij de eerste 'moderne homoseksuelen' waarvan sporen zijn gevonden in de regio: mannen of vrouwen die streefden naar een langdurige relatie met iemand van hetzelfde geslacht.

Politiearchieven

Vanaf het begin van de twintigste eeuw zijn de politiearchieven van Tilburg vrijwel compleet bewaard gebleven. Ze geven inzicht in de onderbuik van Tilburg en bij die onderbuik hoorde lange tijd homoseksualiteit. Het is belangrijk om je te realiseren dat wat in de verslagboeken werd geschreven niet neutraal was. Het ging erom, de vervolgbaarheid van de overtreders zo groot mogelijk te maken. Het was ook een beperkt inzicht. Lang niet alles wat er gebeurde werd door de politie opgemerkt. Bovendien was alles negatief: het ging vaak om seksueel geweld en prostitutie. 'Gezellige' homoseksuele relaties komen we vrijwel niet tegen. Een van de vroege zaken in de politiearchieven met betrekking tot homoseksualiteit begon op 1 november 1908, toen twee wevers, Hendrik Weijters van 24 jaar en Jan van Heesch van 17 werden betrapt op seksuele handelingen met elkaar aan de Koningshoeven. Ze werden beiden veroordeeld voor schennis. Weijters kreeg een boete van twintig gulden, Van Heesch een van een tientje. Ter vergelijking: heteroseksuele stellen kwamen er in deze tijd voor hetzelfde vergrijp meestal met elk vijf gulden boete vanaf.

Artikel 248bis

In 1910 verscheen het woord 'homoseksualiteit' voor het eerst in de Tilburgse pers, bij de berichtgeving over de behandeling in het parlement van het wetsvoorstel voor de 'zedelijkheidswetten'. Daarin had de minister van Justitie, de katholieke Robert Regout, een artikel opgenomen dat homoseksualiteit deels strafbaar stelde: artikel 248 bis van het Wetboek van Strafrecht. Dat maakte seksueel contact tussen volwassenen en minderjarigen tussen 16 en 21 van hetzelfde geslacht strafbaar. Hetzelfde contact tussen mensen van verschillend geslacht was niet strafbaar. De minderjarige partner werd altijd als slachtoffer gezien en was niet strafbaar. Dat had er in het vorige geval toe geleid, dat Weijters gevangenisstraf had gekregen en dat Van Heesch vrijuit was gegaan. De *Tilburgsche Courant* had

moeite om alleen al het verschijnsel homoseksualiteit te benoemen. Op 2 maart 1911 lezen we: 'Wij volgen gaarne het goed voorbeeld van tal van collega's, door verder te dezer zake het zwijgen te doen. De stof is van te delicaat aard, dan dat zij eene bespreking in ons land zou kunnen vinden.' Het Crimen Nefandum werkte nog steeds door; homoseksuele overtredingen kwamen alleen cryptisch in de pers, onder vermelding van het artikel van de strafwet. Er stond niet bij wat dat artikel inhield. Uit protest tegen de invoering van 248bis was de eerste Nederlandse homo-emancipatiebeweging ontstaan, het Nederlands Wetenschappelijk Humanitair Komitee. Drijvende kracht daarachter was jonkheer Jacob Anton Schorer. De publicaties van dit comité werden door de Tilburgse pers als vies en voos afgeschilderd, zonder dat duidelijk werd gemaakt wat er nu eigenlijk in stond. Door het invoeren van 248bis werd homoseksualiteit langzaamaan steeds zichtbaarder in de politiearchieven. De periode van de 'negatieve zichtbaarheid' begon. Het duurde tot in de jaren twintig voordat 248bis wat vaker werd ingezet. Tussen 1911 en 1934 zien we 34 gevallen van 248bis en twintig andere overtredingen waarbij homoseksualiteit een rol speelde. Daarbij werd kindermisbruik nogal eens verward met 248bis, een verschijnsel dat tot in de jaren zestig zou blijven voortbestaan. De grootste zaak van vóór de oorlog speelde in 1934, toen een homoseksueel prostitutie-netwerk werd opgerold. In drie maanden tijd werden zeventien mannen opgepakt, vooral wegens 248bis. Van hen werden er elf veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen twee maanden en één

jaar. Het ging om de activiteiten van vijf jongens van rond de zestien, die elkaar kenden en waarschijnlijk dezelfde pooier hadden. Er zijn een aantal zaken die opvallen. Allereerst het gemeente-overstijgend karakter: een aantal klanten kwamen van buiten de stad, er werd gezamenlijk uitgegaan in Antwerpen en seksueel contact had in veel gevallen plaats in auto's tijdens de verplaatsingen, vooral in het bosrijke gebied tussen Tilburg en Breda. Maar contacten werden ook in de stad zelf gelegd, o.a. in een lunchroom van twee homoseksuele broers en café Boerke Mutaers. Seks vond dan plaats in achterpaadjes, op de Delmerweg en zelfs in een restaurant tijdens de grote internationale tentoonstelling 'Stad Tilburg' van dat jaar. De sociale afkomst van de mannen die van de jongens gebruik maakten was erg divers. Het merendeel kwam uit de middenklasse of hoger, maar er zaten ook arbeiders tussen; hun woningen stonden aan het Schotelplein, maar ook aan de Jan van Beverwijkstraat. Na deze grote slag, waarin de politie veel tijd en moeite had gestoken, werd het stil: tot aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog vonden er nog amper aanhoudingen plaats op grond van 248bis.

Transgenders en lesbiennes.

In 1933 komen we de eerste verwijzing naar transgenders tegen, toen in de omgeving van de Sint-Josephstraat een man in vrouwenkleren werdesignaleerd. De politie was dagen bezig om deze op te sporen. Hij woonde in het huis naast de inrijpoort. Lesbische vrouwen komen we voor de oorlog in de politiearchieven niet tegen. Voor hen was het makkelijker dan voor mannen om onder de radar te blijven. Samenwonende vrouwen waren minder verdacht dan samenwonende mannen. Een goed voorbeeld hiervan waren Johanna Ledel en Florine Troch. Ledel was een succesvol vroedvrouw, die in 1923 aan de professor Dondersstraat een huis liet bouwen, 'Flora', vernoemd naar Florine. Of ze een relatie met elkaar hadden, kunnen we niet weten. Als mogelijk lesbisch stel waren ze onzichtbaar door zichtbaar te zijn. Sinds 1944, toen Johanna als laatste van de twee stierf, liggen ze samen in één graf aan de Bredaseweg.

De Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Duitse bezetting werd elk homoseksueel gedrag tussen mannen strafbaar gesteld in verordening 81/1940, die op 31 juli van dat jaar werd afgekondigd. Voor zover ik nu weet heeft er in Tilburg op grond van dit artikel geen vervolging plaatsgevonden. Een ander gevaar voor homoseksuelen was de registratiedrift van de Duitsers. Begin 1941 verzocht de Recherche centrale in Den Haag alle politiediensten in Nederland om de namen van de hen bekende homoseksuelen door te geven. De recherche van Tilburg stuurde die lijst op 17 februari toe, zoals we weten uit het register van de uitgaande post. Jammer genoeg is de lijst zelf niet bewaard gebleven. Men realiseerde zich toen waarschijnlijk niet, dat homoseksuelen daarmee werden blootgesteld aan mogelijke uitroeiing.

In elk geval gebeurde er weinig met de gegevens. Andere groepen, zoals Joden, Jehova's Getuigen en Roma en Sinti, hadden 'voorrang' en het verloop van de oorlog verhinderde dat het tot een systematische vervolging van homoseksuelen kwam. De aanpak van homoseksualiteit in Tilburg ten tijde van de bezetting verschilde niet wezenlijk van die van de tijd daarvoor. Het werd relatief weinig gezien, omdat andere misdrijven, vooral die tegen de distributiemaatregelen, veel meer tijd en energie eisten. Homoseksualiteit werd alleen vervolgd als de politie er, in één geval letterlijk, over struikelde. Dat verschijnsel zette zich door ná de bevrijding. De politie had wel wat beters te doen. Tegelijkertijd was er vooral binnen de katholieke elite veel ongerustheid over de zedenverwildering die na de chaotische jaren van bezetting en bevrijding aan de hand zou zijn. Men eiste strenger overheidsingrijpen als het om de zeden ging, ook op het gebied van homoseksualiteit. De KVP stelde in 1948 voor om alle homoseksuele gedrag strafbaar te stellen. Tegelijkertijd ontstond in Amsterdam het COC, de eerste vereniging van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in Nederland, tegen de tijdgeest in. Drijvende kracht daarachter was Niek Engelschman. Een poging van hem om in 1948 in Eindhoven de afdeling Zuid-Nederland op te richten werd door de zedenpolitie op daadkrachtige wijze verijdeld. Ook in Tilburg nam de vervolging aan het eind van de jaren veertig toe. Er kwamen gespecialiseerde rechercheurs, die jaarlijks zo'n tien tot vijftien gevallen van 248bis opspoorde.

De jaren vijftig

Homoseksualiteit, vooral die tussen mannen, werd in de jaren vijftig steeds zichtbaarder. Er waren enkele urinoirs, die door mannen werden gebruikt om homoseksuele contacten te leggen. De meest genoemde was die aan de Tuinstraat, bij de politiepost op de hoek met de Heuvel. Ook de urinoirs aan de Gasthuisring, de Schouwburgring en het Korvelplein werden regelmatig genoemd. Om aan deze praktijken een einde te maken, stelde politie en justitie voor om een 'waterplaatsartikel' in te voeren, een verbod om langer dan vijf minuten aaneengesloten in een urinoir aanwezig te zijn. Zo'n artikel kwam er in het voorjaar van 1952. Veel zin heeft het niet gehad; in twintig jaar tijd zijn er minder dan tien bekeuringen voor uitgeschreven. Er kwam ook iets wat je 'homo-horeca' zou kunnen noemen. Café 'De Kleine Seinpost' aan de Langestraat is de eerstgenoemde, begin jaren vijftig. Hotel Royal op de hoek Spoorlaan - Stationsstraat is een paar jaar de belangrijkste homo-horecagelegenheid. Ook onder de Tilburgse bevolking kwam er meer bekendheid met het verschijnsel 'homoseksualiteit'. Dat kun je afleiden aan de keren dat de politie tips kreeg van de bevolking over vermeende homoseksualiteit of, nog erger, aan de burgers die de politie gingen 'meehelpen' door homoseksueel gedrag uit te lokken en dan de betrokkene, al dan niet met geweld, naar een politiebureau te nemen. Toen één jongeman een door hem in elkaar geslagen homo aan het politiebureau kwam afleveren, was hij stomverbaasd dat hij een bekeuring kreeg voor mishandeling. Eind 1959 werd een groot mannenprostitutienetwerk opgerold, waarbij tientallen mannen werden aangeklaagd en er in totaal 108 vermeende gevallen van 248bis werden 'ontdekt'. Dat was één derde van het totale aantal naoorlogse gevallen van 248bis. Het leidde tot hernieuwde aandacht voor homoseksualiteit bij de recherche, waarbij o.a. een tamelijk bizarre inventarisatie werd gemaakt van de inrichting en de verlichting van alle openbare toiletten in de stad. Het had allemaal weinig zin; openbare toiletten bleken in de jaren zestig weinig aantrekkingskracht te hebben op mannen die seks zochten met mannen. Men maakte liever gebruik van de eerste echte homokroeg van Tilburg, café 'De

Engel' aan het Annapleintje en later de Bardolino-Bar aan de Tuinstraat.

De eerste expliciete vermelding van lesbische vrouwen in de politiearchieven is in 1959, toen er onderzoek werd gedaan naar geruchten van onderlinge ontucht in een fabriek van vijf jonge vrouwen van rond de achttien jaar. In de jaren tot 1971 zouden nog vier 'lesbische' zaken volgen.

De jaren zestig en daarna

In 1961 vond op landelijk niveau een belangrijke omslag plaats: de katholieke psychiater Kees Trimbos hield voor de KRO-radio een serie praatjes over homoseksualiteit waarin hij deze niet negatief besprak. Zijn belangrijkste stelling was, dat niet zozeer homoseksualiteit het probleem was als wel de manier waarop de maatschappij ermee omging. Het betekende het begin van de positieve zichtbaarheid van homoseksualiteit. Die begon klein maar werd langzaam maar steeds groter. Bij de Tilburgse politie was hier weinig van te merken. Die begon in de loop van de jaren zestig steeds verder uit de pas te lopen met de tijdgeest. De eerste demonstraties tegen de Vietnamoorlog werden gehouden, hippies verzamelden zich rond het standbeeld van Willem II op de Heuvel, de Katholieke Hogeschool werd bezet en uitgeroepen tot Karl Marx Universiteit. Het werd dweilen met de kraan open, zeker toen de eerste seksshops werden geopend en drugs het toneel betraden. In 1969 besloot de Tweede Kamer, begeleid door de eerste West-Europese homodemonstratie, tot afschaffing van 248bis. Ondanks het feit, dat de politie homoseksualiteit nog steeds beschreef in de terminologie uit de jaren vijftig, nam het aantal van deze zaken dramatisch af: van dertien in 1969 naar vier in 1970. De laatste melding van een geval 248bis was in september 1970. En toen was het afgelopen. Homoseksualiteit werd niet langer vervolgd.

De zichtbaarheid van homoseksualiteit in de Tilburgse archieven houdt hiermee op. Er is vrijwel niets terug te vinden van de emancipatieactiviteiten die vanaf het midden van de jaren zestig in de stad begonnen. Veel daarvan ligt gelukkig in Amsterdam, bij het IHLIA, maar het blijft bizar dat je voor de geschiedenis van je eigen stad eerst anderhalf uur moet reizen. Een extra complicatie is dat de Tilburgse kranten van na 1945 niet doorzoekbaar zijn en dat een index ontbreekt. Ik ben nu bezig met het in kaart brengen van die emancipatieactiviteiten, waarbij ik naast de archiefstukken ook gebruik maak van gesprekken met betrokkenen zelf. Daarbij zal ik nog aandacht besteden aan o.a. bi culturele LHBT-ers, mensen met een verstandelijke beperking, transgenders, de rol van de gemeente Tilburg, Embrace Pink, Roze Maandag, enzovoort.

Zelforganisatie

Terug naar de geschiedenis. Vanaf het midden van de jaren zestig zien we de eerste sporen van zelforganisatie in Tilburg en omstreken. Daarbij

spelen aan de ene kant de kerken een opvallend positieve rol, en aan de andere kant de Hogeschool, nu Tilburg University. Ds. Walpot uit Hilvarenbeek organiseerde vanaf ongeveer 1965 gespreksgroepen voor homoseksuele jongeren; ongeveer in diezelfde tijd begonnen vergelijkbare activiteiten op de Hogeschool, waarbij de eerste openlijk homoseksuele hoogleraar, prof. Dr. Godefroy, een rol speelde. In oktober 1968 richtte Cees Seelen, oud-voorzitter van St. Olof, het Tilburgse Corps, de Tilburgse Studenten Werkgroep Homofilie op. Vanaf het einde van de jaren zestig werd ook de katholieke pater Martin van Mil, priester in het Wandelbos, actief. Het was de periode van de 'interne emancipatie', van het leren omgaan van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen met hun eigen homoseksualiteit. Dat gebeurde in gespreksgroepen en in de eigen homo- en lesbische soos, Zjantiel, in Posjet op de Hogeschool. Het legde de basis voor de 'externe emancipatie', het naar buiten treden, waarvoor de basis werd gelegd door Martin van Mil. In een artikel uit 1970 in het Nieuwsblad van het Zuiden vertelde hij over zijn ervaringen als 'homofielenpastor'. De zelforganisatie kreeg een 'boost' in 1976, toen vanuit Breda een eigen afdeling van het COC werd opgericht. Deze had eerst geen eigen plek en organiseerde activiteiten o.a. in De Spoel aan de Fabriekstraat. Later kwam er het eigen pand aan de Koestraat. Net zoals de hele Nederlandse homobeweging was er ook in Tilburg aan het einde van de jaren zeventig een radicalisering te bespeuren: niet langer werd beleefd gevraagd of men aan de heterowereld mocht deelnemen, maar werd luidruchtig een eigenstandige, homoseksuele plaats opgeëist.

Dat gebeurde vroeg; al in 1979 werd er bij het Pauluslyceum gedemonstreerd tegen homo-vijandige uitspraken van een godsdienstleraar aan het adres van een lesbische leerlinge. Lesbische vrouwen eisten in deze periode een eigen plaats op, tussen homo- en vrouwenbeweging. Rond 1980 brak een periode aan waarin antihomoseksueel geweld aan het licht trad met als landelijk dieptepunt de homodemonstratie in Amersfoort van juni 1982, toen er tegen de demonstranten grootschalig geweld werd gebruikt. Het leidde ertoe, dat de overheid de homobeweging serieus begon te nemen; het COC kwam aan tafel bij de overheid en kon zo invloed uitoefenen op o.a. de Wet Gelijke Behandeling. Het zwaartepunt van de strijd verschoof van de straat naar de vergadertafel; voorlopig sluitstuk hierin was de openstelling van het burgerlijk huwelijk voor mensen van gelijk geslacht in 2001.

In 1990 ontstond in Tilburg de Roze Maandag uit een grapje op de redactie van de Gay Krant. Wat de slapste dag van de kermis was, groeide daarmee uit tot de alderdrukste dag en het vlaggenschip van die kermis. Het 'aapjes kijken' behoort zeker tot de attracties van Roze Maandag, maar het is ook de dag waarop homoseksualiteit in Tilburg gevierd wordt en daardoor een positief deel van de Tilburgse geschiedenis is geworden. Het is daarmee het volstrekte tegendeel van het zwijgen rond Willem II en de periode van actieve vervolging van iedereen in Tilburg die de grenzen van sekse, gender en seksualiteit overschreed. De emancipatie van al deze groepen mag dan niet voltooid zijn, we zijn wel een heel eind gekomen.

"Hartelijk dank voor de plezierige middag. Mooi programma, interessante onderwerpen ook, mijn complimenten. Ik heb er goede herinneringen aan en ik heb leuke contacten gelegd. Ik probeer nu mijn collega's in Haarlem enthousiast te maken. Ik kreeg al verschillende positieve reacties..."

Nog speciaal dank voor de drankjes, taart en hapjes, het was ook een genoegen om te eten en drinken!"

Senior medewerker Noord-Holands Archief

Transgender in Nederland. Een buitengewone geschiedenis

Door Alex Bakker

Alex Bakker (1968) is historicus en werkt als schrijver en onderzoeker voor tentoonstellingen en documentaires. Hij was co-creator van de internationaal bekroonde documentaire Transit Havana uit 2016. Over zijn persoonlijke achtergrond als transman publiceerde hij in 2014 het boek 'Mijn valse verleden'. In januari 2018 verscheen zijn overzichtswerk 'Transgender in Nederland. Een buitengewone geschiedenis' (Boom Uitgevers, Amsterdam).

In januari 2018 heb ik mijn boek *Transgender in Nederland. Een buitengewone geschiedenis* gepubliceerd, een eerste overzichtswerk van transgendergeschiedenis in Nederland. Het boek bevat een reconstructie van zes decennia aan fysieke behandel mogelijkheden, maatschappelijke opinies, juridische verwickelingen, veranderende beeldvorming en verschuivende identiteiten. Qua archiefonderzoek was het lastig speuren: er is weinig bewaard, de archieven liggen her en der, veel relevante gegevens zijn medisch vertrouwelijk en dus ontoegankelijk. Veel heb ik ontleend aan oral history; in totaal heb ik 75 getuigen geïnterviewd. Een overzicht van de belangrijkste archieven:

- Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme,
- VU: archief Nederlands Gender Centrum
- IISG: archief prof. Gooren van VUMc en delen van archief LKG T&T (Landelijke Kontaktgroep Travestie en Seksualiteit), tevens bij Vereniging Genderdiversiteit
- ATRIA: archief Humanitas en Transvisie
- IHLIA: divers
- Nationaal Archief: archief Gezondheidsraad
- Privéarchieven
- Beeldarchieven: foto's
- KB: tijdschriften
- Delpher: krantenarchieven
- Instituut voor Beeld en Geluid
- Online archief Medisch Contact
- Online archief Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde
- Kinsey Institute: Harry Benjamin Collection
- University of Minnesota: Tretter Collection

Pervers of psychiatrisch

Transseksualiteit, zoals het toen heette, was tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw niet algemeen bekend in Nederland - laat staan geaccepteerd.

Veel verder dan sensationele berichtgeving kwam men niet. Er leek weinig veranderd te zijn sinds de Amerikaanse Christine Jorgenson in 1952 de internationale media verstedend deed staan: Ex-GI Becomes Blonde Beauty. Verbazing en nieuwsgierigheid waren nog milde reacties; afschuw en afwijzing kwamen vaak voor. In de beeldvorming waren transseksuelen óf prostituees die het nachtleven voorzagen van een pervers randje óf psychiatrisch ernstig getroubleerde mannen. Dat er ook vrouw-naar-man transseksuelen bestonden, dus geboren meisjes, leek bijna niemand te weten.

Eerste operatie in 1959

De eerste Nederlandse geslachtsveranderende operatie die in de media kwam, was van vrouw naar man. In 1959 opereerde plastisch chirurg Woudstra in het Rijnstateziekenhuis in Arnhem een onbekend gebleven transman. Er ontstond deining in de medische wereld en daarbuiten: mag dit zo maar, van vrouwen mannen maken? Er bleek geen wetgeving over te bestaan, dus werd een commissie ingesteld. De Gezondheidsraad deed ruim vijf jaar over het advies, wat luidde: '...dat in redelijkheid niet mag worden gesteld, dat in sommige gevallen (psycho-) therapeutisch effect te verwachten valt'. Ingrepen werden weliswaar niet strafbaar gesteld, maar geen chirurg durfde het nu nog aan.

Electroshocks

Transseksuelen die in de jaren zestig en zeventig te maken kregen met psychiaters, hadden vaak weinig goeds van hen te verwachten. Er werd gewerkt met electroshocks, met eindeloze therapieën. De over-

tuiging tot het andere geslacht te behoren moest uit het hoofd worden gepraat. Ondertussen zochten vooral de man-naar-vrouw transgenders hun eigen weg. Aaicha Bergamin, geboren in 1932: *"Homofiel met een trauma. Dat werd mij letterlijk verteld door een psychiater, die mij insloot in Heiloo. Op verzoek van mijn moeder. Dat het wel te genezen was, want ik was een homofiel met een trauma. Ik moest daar blijven tot ik 21 jaar oud zou zijn. De volgende dag ben ik gevlucht en naar Parijs gelift. En daar kwam ik in het nachtleven terecht."*

Aaicha Bergman

Heksenjacht door de politie

Transgenderpioniers als Aaicha kochten vrouwelijke hormonen op de zwarte markt. Voor geslachtsoperaties was Casablanca of Londen het aangewezen adres. Een keuze voor jezelf betekende automatisch een keuze tegen de maatschappij en een enkeltje richting outcasts. Het was vrijwel onmogelijk om een normale baan krijgen. In het onwaarschijnlijke geval dat je door collega's werd geaccepteerd, had je nóg de juiste papieren niet. Die niet-kloppende registratie vormde zelfs een probleem voor de Amsterdamse transvrouwen uit het cabaret of de prostitutie. Een APV (Algemene Plaatselijke Verordening) verbood namelijk 'het zich in het openbaar vertonen in kleding van de andere kunne'. De politie greep dit aan om transseksuele prostituees lastig te vallen. Als een lolletje, een verzetje op een rustige avond. Aaicha Bergamin onderging dit voortdurend: *"Ik werd dan meegenomen door de politie, met mijn handen op mijn rug geboeid en dan werd ik ontkleed in de wachtkamer van de politie, waar allerlei politiemensen bijstonden. Mijn slipje en mijn beha werden afgenomen. Ze lachten me uit: "Kijk eens! Ze heb tieten!" In een drenkelingenpak werd ik dan naar huis gebracht. Dan moest ik beneden bij de voordeur het drenkelingenpak uittrekken. Kon ik naakt de trap oplopen op mijn pension op de Zeedijk."*

Genderstichting

Eind jaren zestig, begin jaren zeventig, trokken enkele bevlogen individuen zich de uitzichtloze positie van transgenders aan. Otto de Vaal was een hormoonarts en toxicoloog die bekend was om zijn progressieve instelling. Hij startte een spreekuur voor transgenders, schreef een boek over het fenomeen en pleitte voor directe, actiegerichte hulpverlening. Ook zocht hij de media; zo vertelde hij op televisie over de problemen waar transgenders mee kampten. De Vaal richtte in 1972 de Nederlandse Genderstichting op, om te ijveren voor medische, psychische en juridische hulp voor transgenders. Ondertussen begon de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming, de NVSH, een zelfhulpgroep Travestie en Transseksualiteit (T&T) - elke woensdagavond op de Blauwburgwal in Amsterdam. Hier vonden veel transvrouwen voor het eerst een luisterend oor van lotgenoten.

Misslag

Lid van de Genderstichting was Frans van der Reijt, een jonge advocaat, die zich verdiepte in de juridische mogelijkheden om in het bevolkingsregister de m in een v te veranderen, of andersom. *"Ik ben toen gaan snuffelen in de wet en vond daar een artikel dat zogenaamde 'misslagen' in geboorteaktes verbeterd konden worden. Een van de punten in een geboorteakte is het geslacht van het kind. Dat kan bij de aangifte verkeerd bepaald zijn. De wet voorziet in de mogelijkheid om wat betreft de kunne van het kind een misslag te constateren. Dat is het artikel waar we gebruik van hebben gemaakt."*

Zo kon een transgender met de wet in de hand een rechtszaak beginnen. Rechters hadden vaak hun bedenkingen bij de argumentatie, maar stemden vaak uit coulance toe. Tientallen zaken werden door van der Reijt gevoerd - en meestal gewonnen. Totdat de Hoge Raad in 1975 besloot dat dit misbruik van een wetsartikel zo niet langer kon. Het werd tijd voor de wetgever om in te grijpen. Een commissie ging bestuderen of een speciale wet voor geslachtswijziging gewenst was. Het zou uiteindelijk nog tien jaar duren voor het zover was. In de tussentijd was het voor transseksuelen onmogelijk om voor de wet van geslacht te veranderen.

Bonte vogels

Ondertussen zag op het VU ziekenhuis de nog jonge hormoonarts Louis Gooren voor het eerst transseksuelen op zijn spreekuur. Otto de Vaal was wegens gezondheidsproblemen weggevallen als betrokken arts. Het was 1975. Samen met de coördinator van de polikliniek Andrologie, Jos Megens, koos hij ervoor om het spreekuur uit te breiden.

Elke dinsdagmiddag kwamen transseksuelen uit het hele land naar Buitenveldert, Amsterdam. Ze zochten hulp, ze wilden hun hormoongebruik laten controleren en doorverwezen worden naar chirurgen. Louis Gooren noemt dit de eerste golf van 'bonte vogels'. Herkenbaar, soms opzichtig, vrijgevochten en opvallend solidair met elkaar.

Een gereformeerd ziekenhuis

Er werd met argusogen naar het nieuwe Genderteam gekeken. Door collega-artsen, door ethici, door psychiaters en door de media. Hoe konden ze toegeven aan decadente grillen en snijden in een gezond lichaam? Bij mensen die zo ernstig in de war waren? Het kostte veel tijd en energie om de zaak uit te leggen en om compassie te vragen.

Dat het gereformeerde VU-ziekenhuis zo'n behandeling bood, wekte veel verbazing. Ook al was de rol van de VU bij toeval ontstaan, toch kreeg de genderpoli hier langzamerhand een stevige basis. Cruciaal was de rol van gerenommeerd plastisch chirurg professor Bouman. Als lid van de commissie ethiek, hamerde hij op het motto van de VU 'Medicina Misericordiae Ministra': de geneeskunde is de dienaar der barmhartigheid. Zelf verfijnde hij de operatietechniek voor genitale geslachtsverandering. Nu hoefden de transseksuele patiënten niet meer naar het buitenland.

Sonja Barend

Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig, kwam er meer bekendheid voor het fenomeen transseksualiteit. Louis Gooren en Jos Megens van het Genderteam kwamen op televisie, in praatprogramma's zoals dat van Sonja Barend en Rondon Tien. De volgende dag stond de telefoon bij

de VU dan roodgloeiend. Mensen die scholden en dreigden: waar zijn jullie mee bezig? Wie zal dit betalen? Maar ook belden de mensen, die een schijnbaar normaal leven leidden als man of vrouw, en zich ondertussen doodongelukkig voelden. Zo kwamen er meer patiënten die geen outcasts waren geweest, maar juist deel van de samenleving uitmaakten. Dit leidde tot andere problemen. Was een nieuw leven mogelijk met behoud van partner, kinderen en dezelfde baan? Werkgevers en collega's wilden of konden er vaak niet mee omgaan. Ati, in 1944 als jongen geboren: *"Toen ben ik van mijn heel belangrijke functie bij de vliegdiens zo verhuist naar personeelszaken. Met een zware teruggang in het salaris. Maar goed, ik had een baan. Ik had wel bezwaar kunnen maken, maar dat had geen zin, ik had een baan."*

Wetgeving en wetenschap

Begin jaren tachtig werd de roep om erkenning steeds luider. Het wetsontwerp lag ter behandeling bij de Tweede Kamer. In afwachting hiervan droegen transgenders vaak een speciaal formulier van het VU-ziekenhuis bij zich, waarmee ze zich konden legitimeren bij verkeerscontroles of de douane. In 1985 werd de wet op geslachtswijziging met 144 stemmen voor aangenomen. De zes tegen kwamen van de kleine christelijke partijen. De juridische kant was nu geregeld. Qua vakkennis zetten Louis Gooren

Verskil tussen hersenen van de seksen aangetoond

Vandaag ons derde artikel over de opmerkelijke resultaten bij de internationale speurtocht naar de mysteries in ons brein. Er worden nu raadsels ontsluit op het gebied van onze seksuele identiteit. Ons oergevoel man of vrouw te zijn, werkt niet alleen door bij onze activiteiten in bed, maar ook in allerlei ander

gedrag. En: er zijn mannen die zich helemaal vrouw voelen en omgekeerd.

Ook wat dit betreft blijken onze hersenen de dienst uit te maken. Na eeuwenlang gekraak over wel of geen verschil tussen de hersenen van man of vrouw, is nu zichtbaar(!) bewijsbaar: er IS verschil!

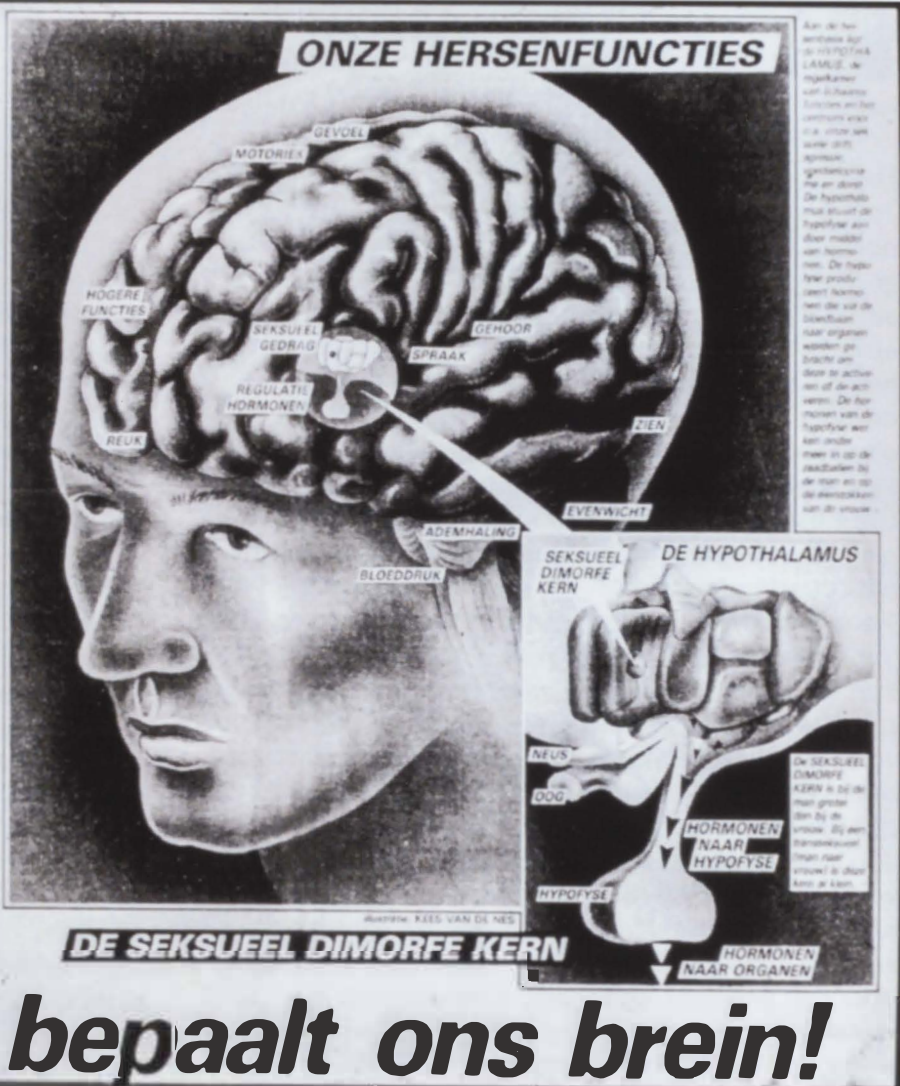
■ Prof. dr. D. Swaab
...dimorfe kern...

■ Dr. L. Gooren
...gevoel...

MAN OF VROUW:

door
ANDRÉ
DE KROMME

Dat bepaalt ons brein!

Botenparade tijdens Pride, Amsterdam

en zijn team inmiddels aanzienlijke stappen. Ze richtten zich op uitgebreid wetenschappelijk onderzoek om het fenomeen 'een plaats in de boeken' te geven. Een wetenschappelijk kader waar tegenstanders hun tanden op stuk konden bijten. Wereldwijd nam Nederland op dit terrein duidelijk het voortouw. In 1988 werd Louis Gooren de eerste hoogleraar transseksuologie ter wereld. In 1995 publiceerde hij samen met Dick Swaab een hersenonderzoek waarin ze meenden de locatie van de transgender oorsprong te hebben vastgesteld.

Genderkinderen

De jaren negentig kende een zekere vorm van consolidatie op transgendergebied. Wat er op officieel vlak bevochten kon worden, was bereikt. Tegelijkertijd bleef het op het niveau van het alledaagse leven vaak moeilijk om erkenning te krijgen en niet gediscrimineerd te worden. Een nieuwe fase brak aan met de behandeling van kinderen met transgender gevoelens. Aanvankelijk leidde dit tot een heftige afweerreactie in de publieke opinie, maar die trok weg toen kinderen zelf op televisie uitlegden hoe ze zich voelden. De documentaire 'Valentijn' uit 2007 opende veel mensen de ogen hoe sterk genderdysforie bij kinderen kan spelen.

Privé of 'Pride'

In de 21e eeuw werden de transgendergemeenschappen steeds sterker en diverser. Ze opereerden meer autonoom ten opzichte van de zorgverleners dan voorheen. Transactivisten zetten onder andere de strijd om een nieuwe transgenderwet op. De oude wet uit 1985 vereiste dat wijziging van de geboortakte pas mogelijk was nadat de persoon in kwestie

onvruchtbaar was gemaakt. Dit duidde op een gedateerde visie en was bovendien in strijd met het recht op lichamelijke integriteit. In 2014 werd de nieuwe wet van kracht, zonder eis tot enige lichamelijke interventie, alleen een deskundigenverklaring en de leeftijdsgrens van zestien jaar. De laatste jaren is de zichtbaarheid van transgenders in media geëxplodeerd, net als de harde cijfers van aanmeldingen in de klinieken. Er is een andere beleving van transgender zijn: nu wordt het door sommigen uitgedragen als een zichtbare identiteit die onderdeel is van de LHBT-gemeenschap en waar 'pride' bij hoort. Voor anderen blijft het een privéaangelegenheid die een ongewenst verleden betekent. Er is meer diversiteit: waar voorheen de beide hokjes man en vrouw het speeltoneel opdeelden, is er nu ruimte in het tussengebied voor non-binaire genderidentiteiten.

"Alles was top, de sprekers, de organisatie en aankleding en verzorging van de innerlijke mens. Nogmaals onze complimenten voor de organisatie!"

Jullie hebben een wezenlijke bijdrage geleverd aan de emancipatie van de LHBT burgers van Tilburg.

Heel hartelijk dank daarvoor!

**Namens het bestuur,
COC Tilburg, Breda en omgeving"**

REGENBOOGTAART

**NIET ZOMAAR
EEN TAART**

Van Bonefluijter tot goed zedelijk gedrag - Homoseksualiteit in de Amsterdamse Archieven

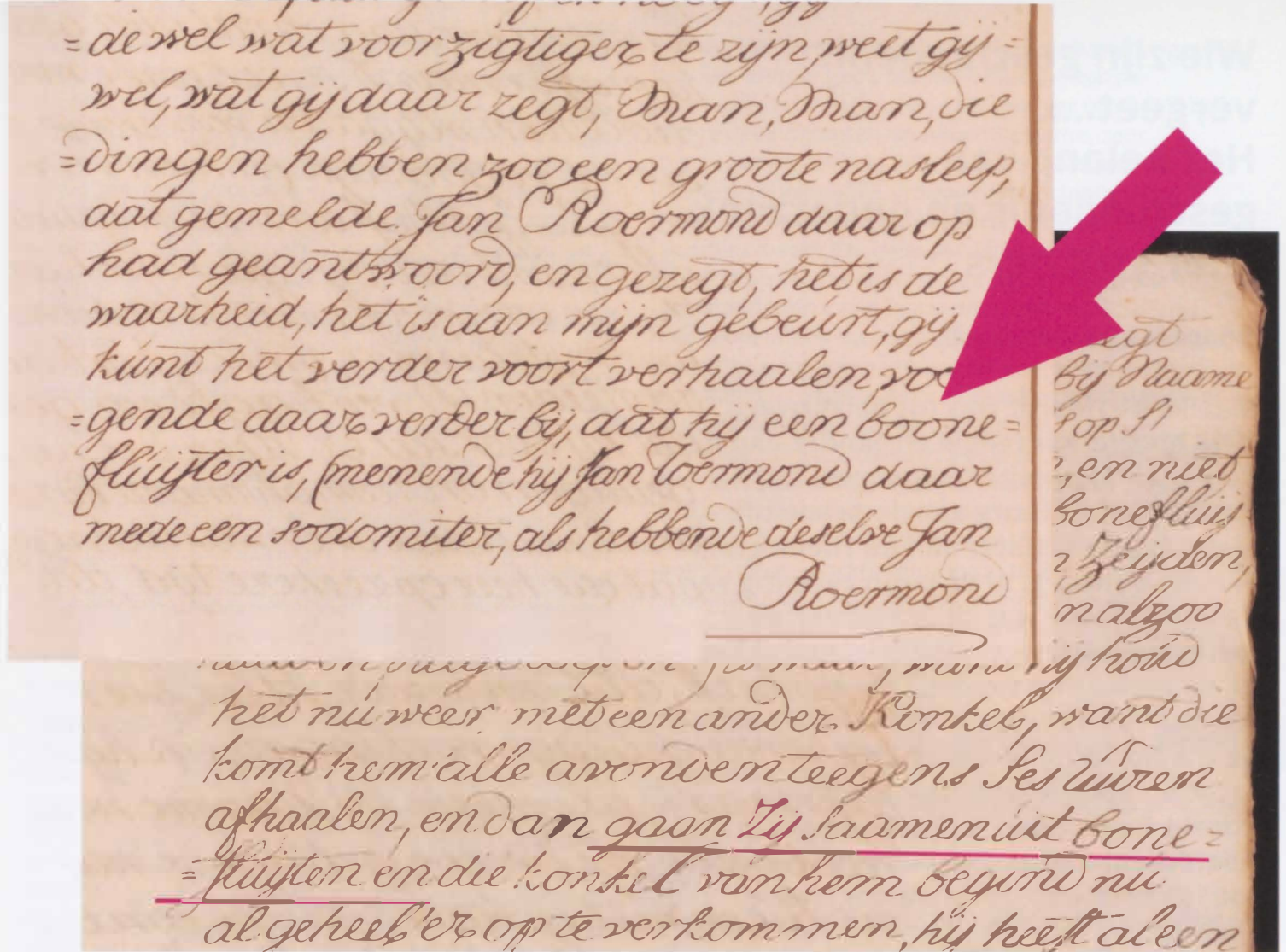
Door Eric Heijselaar

Eric Heijselaar (1971) studeerde Journalistiek in Amsterdam. Sinds negen jaar werkt hij bij Het Stadsarchief Amsterdam. Zijn specialisatie is de periode 1920-1950, met nadruk op armoede en de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast doet hij veel onderzoek naar het ontstaan van de speelplaats in de stad. Hij onderzocht ook de 'homolijsten' in het Archief van de Beoordelingscommissie Inzake Goed Zedelijk Gedrag Gemeentepersoneel. Dankzij een nieuwe manier van ontsluiten heeft Heijselaar in het Notarieel Archief een nog onbekend achttiende-eeuws woord voor homoseksueel gevonden, de Bonefluijter.

Amsterdamse Archieven waarin informatie over homoseksualiteit te vinden is:

- 5225: Archief van de Gemeentepolitie. Inventarisnummer 7255, Stukken betreffende het verstrekken van inlichtingen aan de Sicherheitspolizei inzake 'personen, die in de administratie van dit bureau als homosexueel voorkomen', 1941.
- 5338: Archief van de beoordelingscommissie Inzake Goed Zedelijk Gedrag gemeentepersoneel. De commissie werd op 6 februari ingesteld. De beoordelingscommissie was belast met de taak de burgemeester op diens verzoek van advies te dienen omtrent de afgifte van bewijzen van goed zedelijk gedrag "die één of meer veroordelingen te hunnen laste hebben". Het ging om sollicitanten die in aanmerking wilden komen voor een functie bij de gemeente. Op 12 december 1958 besloot het college van B&W tot opheffing van de commissie per 1 januari 1959.
- 30344: Archief van café 't Mandje
Bet van Beeren (1902-1967) was eigenares van café 't Mandje aan de Zeedijk. Zij was een lesbienne die voor haar geaardheid uitkwam in een tijd dat slechts weinigen dit durfden. Haar café was een ontmoetingsplek voor homo's en lesbiennes.
- 1550: Archief van Benno Premsele
Premsele (1920-1997), vormgever en binnenhuisarchitect, was een voorvechter van homo-emancipatie en bestuurslid en voorzitter van het COC
- 1521: Archief van Roxy 1986-1999
- 30932: Archief van Wim van Beek en Wout Spies

Archief van de Amsterdamse Notarissen 1578-1915 . In een akte van 2 juli 1767 komt de term 'Bonefluyter' voor en het werkwoord 'uit bonefluyten gaan'.

Lesbische activiteiten in Archief 5061, Schout en Schepenen, secreet confessieboek, 1765-1796

G(evraagd) of er meer Vrouwspersonen aan het huys van Willemijn van der Steen verkeerden welke zich aan dergelijke misdaad schuldig maakten. Z(egt) te geloven van jaa, want dat er 's avonds veel vrouwspersonen kwamen welke elkander publicq ten minste daar zij gev(angene) bij was en in tegenwoordigheid van Willemijn van der Steen elkander streelden en zoenden en onder de rokken voelden.

G(evraagd) hoe of Engeltje Blaauwpaard en zij gev(angene) de misdaad met elkander pleegden

Z(egt) dat zij gev(angene) op de grond lag, en Engeltje Blaauwpaard naast haar zijde, als wanneer zij elkander liefkozenden, Engeltje Blaauwpaard haar vinger in de vrouwlijkheid van haar gev(angene) stak, dezelve vinger bewoog. hetwelk omtrent een quartier geduurd heeft.

Wie zijn geschiedenis vergeet.....

Het belang van geschiedenis en onderzoek voor LHBT-ers

Door Maaïke de Haardt

Maaïke de Haardt was tot halverwege 2018 hoogleraar religie en gender aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij studeerde in Tilburg aan de Academie Mens Arbeid en later aan de Theologische Faculteit Tilburg. In de jaren zeventig van de vorige eeuw was zij, als lid van de werkgroep homoseksualiteit, betrokken bij de oprichting van het COC Tilburg. Ze werkte van 1975 tot 2015 in Tilburg aan de theologische faculteit, later de faculteit cultuurwetenschappen, als docent feministische theologie en hoofddocent religie en cultuur. Ze werkte tot 1999 ook aan de deeltijdopleiding theologie-levensbeschouwing van Fontys hogeschool, waarna ze deeltijd-hoogleraar werd in Nijmegen. Ze publiceerde over uiteenlopende thema's op het terrein van religie en cultuur, en is met name geïnteresseerd in de relatie tussen het alledaagse leven en Godsbeelden.

Dames en heren, ik sta hier als een vreemdeling in dit gezelschap van historici en archivariissen. En ik zal het maar direct bekennen, ik was zelf nog nooit in een archief. Wel heb ik in mijn vak altijd veel met historici en met de resultaten van hun speurwerk te maken. Zonder hun liefde voor en geduld met archieven zou heel veel tegenwoordige kennis over vrouwen en homo's M/V, en over al die andere vergeten groepen in de geschiedenis, simpelweg niet voorhanden zijn. Binnen Religie en gender, houden we ons bezig met (al dan niet religieuze) theorieën, religieuze beelden, beeldvorming en symbolen van vrouwen en vrouwelijkheid, mannen en mannelijkheid, en met de effecten van deze theorieën, beelden en symbolen op het leven van concrete vrouwen en mannen. Seksualiteit speelt binnen dit alles een grote rol: hoe mannen en vrouwen zich horen te gedragen, ook seksueel gezien, is een groot, sommige zeggen absurd groot, thema binnen religies. Het is op dit punt dat ook homoseksualiteit binnen mijn vak onderwerp van aandacht is. Vrouwenstudies en homostudies, ook binnen theologie en religiestudies,

kennen dan ook een soortgelijke ontstaansgeschiedenis. Onderzoek naar de verzwegen geschiedenissen van lesbiennes en homo's nam in mijn vak vanaf het begin een grote plaats in. Die innige relatie tussen religie en seksualiteit betekent ook, dat als je in Nederland onderzoek doet naar homoseksualiteit, je ongetwijfeld op een bepaald moment tegen de kerken, of tegen religieuze opvattingen aanloopt, is het niet direct dan wel indirect. De invloed van het Christendom, of je dat nu positief, negatief waardeert, is immers groot. Daar ligt dus mijn vakmatige relatie met het thema van vanmiddag.

Maar, zoals je al las, was ik vanaf 1975 ook actief binnen de toenmalige werkgroep homoseksualiteit en in die hoedanigheid ook betrokken bij de oprichting van een eigen Tilburgse COC-afdeling. En het is vanuit die mix aan wetenschappelijke betrokkenheid en persoonlijke ervaringen, dat ik wat gedachten voorleg over de betekenis van geschiedenis, geschiedenis onderzoek voor de LHBT-ers. Ik zie die betekenis op verschillende niveaus: politiek, wetenschappelijk, sociaal-cultureel en individueel. Niveaus die overigens niet van elkaar te scheiden zijn. Ik licht dit toe met een actuele kwestie waarin al deze elementen samenkomen. Met verwondering en ergernis hoor ik steeds vaker zeggen dat de Nederlandse identiteit grotendeels bepaald wordt door de manier waarop we in Nederland niet alleen met vrouwen maar vooral ook met homo's omgaan. Nederland, zo wordt be-

weerd, is een land waarin vrouwen en homo's gelijke rechten hebben, waar ze geaccepteerd worden. Discriminatie mag dus niet. Dit gelijkheidsbeginsel werd de laatste jaren het centrale element in de debatten rondom multiculturaliteit en Islam. Dat verwondert mij: Vrouwen en homo- emancipatie, seksualiteit en homoseksualiteit, en dan met name mannelijke homoseksualiteit, waren nog niet zo heel lang geleden in de Nederlandse samenleving onderwerpen van moeilijke, slepende, heftige en bedreigende debatten. De afschaffing van 248bis (1971) is nog niet zo heel lang geleden en de zeer moeizaam tot stand gekomen Algemene Wet Gelijke Behandeling, speciaal gericht om homo's en lesbo's de gelijkheid te geven die ze volgens de grondwet hadden, is pas uit 1994. Deze redelijk recente wettelijke 'gelijkheid', zo ze al werkelijk gerealiseerd zou zijn en daar valt nog wel wat op af te dingen, blijkt ineens de kern van de Nederlandse identiteit. Deze kern wordt ingezet om verschillen tussen Nederlanders en migranten, tussen de Nederlandse en 'vreemde' culturen, te markeren. Ze wordt bovendien teken bij uitstek om de zogenaamde 'onoverbrugbare' verschillen tussen deze groepen aan te geven. De Nederlandse cultuur, de Nederlandse identiteit: beschermer van vrouwen en homo's. De onuitgesproken, impliciete bewering in deze zelfpresentatie: vrouwen en homo-emancipatie in Nederland is voltooid. Zoals gezegd, daar valt ondanks alle positieve ontwikkelingen, nog wel wat op af te dingen. De vraag is dan ook of deze 'volledige gelijkheid' van homo's en lesbiennes in de politieke debatten over de multiculturele samenleving niet grotendeels over de rug van de LGTB-gemeenschap

worden gevoerd en dat het in deze debatten eigenlijk om iets anders gaat. Nu wil ik hier die laatste discussie niet voeren, het gaat me hier om het punt dat in deze debatten de hele moeizame, zeer complexe en zeer recente geschiedenis van homoseksualiteit (en vrouwenemancipatie) in Nederland vergeten, genegeerd en onzichtbaar wordt gemaakt. De hele discussie gaat ook bovendien voorbij aan het feit dat ondanks alle gelijkheid homo's en lesbiennes ook in Nederland nog altijd in een kwetsbare positie zitten. Er wordt daarmee voorbijgegaan aan de veel weerbarstiger actualiteit van het leven van vele homoseksuele vrouwen en mannen, en de wonden die zowel de geschiedenis als de actualiteit bij grote groepen vrouwen en mannen veroorzaakt heeft worden daarmee onzichtbaar. Lesbisch of homo zijn is helaas lang niet altijd zo vanzelfsprekend als onze politici doen voorkomen. Homo blijft een scheldwoord. Jongeren, ook in meer liberale gezinnen, moeten nog altijd drempels overwinnen om zichzelf te accepteren, 'het' hun vrienden en ouders te vertellen en ze moeten meer uitkijken op straat. Het juridisch complex rondom kinderen uit homorelaties is nog lang niet tot een oplossing. Dit zijn een aantal zeer uiteenlopende zaken die nog steeds van belang zijn. Ook de culturele representatie van LHTB-ers laat nog wel wat te wensen over. Heteroseksualiteit is en blijft de expliciete of stilzwijgend normatieve en veelal ook gewenste levenswijze. Het onderzoek zoals dat hier vanmiddag gepresenteerd wordt, geeft mensen inzicht in de geschiedenis van -mannelijke- homoseksualiteit, maar daarnaast kan het mensen, homo's en

hetero's, alert maken op het gemak waarmee allerlei moeizame verworven rechten tot quasi en vanzelfsprekende nationale identiteit gemaakt worden en daarmee dus ook voor heel andere zaken kunnen worden ingezet. Historisch onderzoek levert kennis over het verleden op, maakt ons waakzaam en behoedt ons voor het vergeten van de geschiedenis. Opdat 'wij' niet politiek misbruikt worden, of beter, ons niet politiek laten misbruiken.

Want, en daarmee raak ik aan een andere dimensie waarop wetenschappers ook wijzen: homoseksualiteit, heteroseksualiteit zijn constructies waarvan de betekenissen steeds opnieuw cultureel, religieus, sociaal, en ook politiek, worden bepaald en daarmee worden die betekenissen ook voorgeschreven. Wetenschappers laten zien dat homoseksualiteit in dat opzicht geen stabiele categorie is, maar veelal functioneert als een soort 'supplement' dat functioneert om de heteroseksueel te stabiliseren. Anders gezegd: gender identiteiten, en dus ook homo-identiteiten, zijn altijd vloeiend, veranderend. Ze worden bepaald door ras, klasse, etnische, seksuele en culturele opvattingen over identiteit. In die zin bestaan 'de' vrouw, 'de' homo, 'de' travestiet, 'de' transgender, kortom iedere vorm van 'afwijkend seksueel gedrag' enkel opdat de hetero orde - en ik vul in het licht van onze huidige politieke debatten aan: de witte westerse mannelijke hetero orde - in stand gehouden kan worden. Dát inzichten in wat we tegenwoordig 'vloeiende' of ook wel 'queer' identiteiten noemen, kunnen ontstaan; dat we inzien dat niet alleen homo, hetero maar ook de Nederlandse identiteit niet stabiel zijn, voortdurend veranderen, en door heel veel facetten bepaald worden; dat het - zowel bij culturele als individuele (homo) -identiteiten - niet gaat om 'natuurlijke', onveranderlijke gegevenheden, deze inzichten zijn voor een belangrijk deel mede het resultaat van historisch onderzoek. Ik denk dan aan archiefonderzoek, kunsthistorisch, literair, medisch, juridisch, economisch, cultureel onderzoek; onderzoek naar dagboeken, brieven, romans, en andere cultuuruitingen. En gelukkig wordt er steeds meer onderzoek gedaan, om de geschiedenissen van mannen en vrouwen, de complexiteiten, dubbelzinnigheden en verschillen van dat wat we nu homoseksualiteit noemen, steeds beter in kaart te brengen, verbanden te leggen, zo mogelijk te verklaren en te begrijpen. Vergeet niet dat de term homoseksualiteit pas uit 1869 stamt en het woord heteroseksualiteit zelf pas uit het begin van de 20e eeuw. Onderzoek laat zien op welke manieren begrippen als homoseksualiteit, sodomie, sapphisme, lesbianisme, of welke woorden ook gebruikt worden of werden, functioneerde en gestalte kreeg in opvattingen en beelden over zedelijkheid, over mannelijkheid en vrouwelijkheid, over seksualiteit, zonde, natuur, biologie, enzovoorts. In wisselwerking met deze begrippen, beelden en opvattingen ontstaan en veranderen culturele gewoonten, gedragsregels, voorschriften en ook wettelijke kaders en regels.

Zoals dat hier vanmiddag duidelijk wordt. Zoals ook duidelijk wordt wat dan kan of zou kunnen betekenen voor het leven van concrete mannen en vrouwen die zichzelf als 'homoseksueel', lesbisch, transgender identificeren. Geschiedenis maakt ons duidelijk dat opvattingen over seksueel gedrag van mannen of van vrouwen door de tijden heen aan veranderingen onderhevig waren en bovendien ook sterk aan klasse en ras gebonden zijn. Wat ooit prototypisch mannelijk seksueel gedrag was -en daarmee is altijd het gedrag van mannen uit de hogere klasse bedoeld- was dat op andere momenten niet.

Geschiedenis maakt duidelijk dat veel aandacht voor homoseksualiteit gericht was en is op mannelijke homoseksualiteit. Dat was het meest publiekelijk zichtbaar, en daar was de handhaving ook het meest op gericht. Ik heb geen idee wat er over lesbiennes in het archief van Tilburg te vinden is. Vrouwen en homoseksualiteit, was lang een ondergeschoven en vooral een niet bestaand thema, dubbele onzichtbaarheid zeggen we: als vrouw en als lesbienne. En bovendien: Wat viel er nu over vrouwen en homoseksualiteit te zeggen? Wat doen die vrouwen eigenlijk? Heeft zeker nooit een goede beurt gehad? Mannelijke hetero-opvattingen over seksualiteit blijken diep te zitten en zijn ook nu nog lang niet verdwenen. Kenmerkend voor homo- en vrouwengeschiedenis en dat geldt voor alle vormen van geschiedenis die een

ander verhaal wil vertellen, is dat we de geschiedenis tegen de dominante opvattingen in lezen en bevragen. Als je er impliciet van uitgaat dat homoseksualiteit niet bestaat of homoseksuelen afwijkende, perverse mensen zijn, dan besteed je daar in het grote verhaal van de geschiedenis, geen aandacht aan. Het is de kunst om aan de archieven en aan het bronnenmateriaal de juiste vragen te stellen om homo's zichtbaar te maken. Of op zoek te gaan naar andere bronnen.

Uit mijn eigen vakgebied herinner ik me bijvoorbeeld het grote aantal belangrijke Bijbelse vrouwen dat via een historische feministische bijbel-analyse naar voren kwam. Maar ook belangrijke studies over homoseksualiteit en bijbel, de verhalen over David en Goliath, over Ruth en Naomi. Verhalen die ineens - op het moment dat je de heteronormatieve bril afzet - in een ander licht gelezen konden worden en daardoor nieuwe betekenissen kregen. Ook en juist voor homo's en lesbo's. Ik denk ook aan opgespoorde geleerde vrouwen, lesbische nonnen, beroemde mannenvriendschappen en de wijze boeken over vriendschap geschreven door de monnik Aeldred van Rievaulx. Of door de film 'Ik de slechtste aller vrouwen' over het leven van de beroemde 17 eeuwse Mexicaanse dichteres, wetenschapster en non Sor Juana Inez de la Cruz. Met name spannend was haar vermeende lesbische relatie met de Spaanse onder-koningin. Het gaat bij dit alles minder om de vraag of David en Goliath, Ruth en Naomi, Sor Juana 'werkelijk' homo of lesbische relaties in onze betekenis van het woord hadden, want 'onze' betekenissen en onze manier van vormgeven aan relaties bestonden toen simpelweg niet. Maar wel belangrijk was het feit dat een andere manier van interpreteren mogelijk is, dat het mogelijk zou kunnen zijn geweest, liefde tussen mannen en liefde tussen vrouwen. En, minstens evenzo belangrijk, dat het hier om belangrijke personen gaat. Als je andere vragen stelt aan hetzelfde materiaal, als je andere bronnen zoekt om eenzelfde periode te beschrijven, als je vanzelfsprekende interpretaties over het verleden in twijfel trekt, als je de objectiviteit en de universaliteit van bepaalde opvattingen over seksualiteit, over mannelijk en vrouwelijk in twijfel trekt, dan levert dat andere kennis en andere betekenissen op. Het gaat dan om her-lezen, her-interpreteren en re-construeren van de geschiedenis. En dat is belangrijk, zowel voor individuele homo's en lesbiennes die zichzelf ineens niet alleen in de geschiedenis terugvinden, maar ook nog op positieve wijze. Maar ook de samenleving als geheel kan door deze andere manieren van kijken geleidelijke veranderen en een meer positieve houding ten aanzien van homoseksualiteit aannemen. Je zag dat de laatste 40 jaren ook gebeuren, niet alleen gingen homo's zich assertiever opstellen, er ontstond ook meer ruimte voor een andere visie op mens zijn. Het is vanuit dit soort ontwikkelingen dat je ook kunt begrijpen dat er binnen de kerken altijd personen en stromingen zijn geweest met een positieve houding ten aanzien van

homo vrouwen en mannen. In Tilburg bestond er naast een studentengroep ook een groep vanuit kerkelijke context. De Remonstranten stelden het huwelijk voor homo's eerder open dan de Nederlandse staat. Positieve beelden, voorbeelden uit verleden en heden blijven belangrijk. Die goede film, dat indrukwekkende boek, die leuke serie, waarin niet alleen LGTBers voorkomen, maar ook nog eens op een niet problematische, slachtofferige of karikaturale manier. Ze blijven nodig, deze andere beelden en er zijn er nog steeds niet genoeg. We kunnen niet genoeg verhalen vertellen. Niettemin moeten we ook de problematische geschiedenissen blijven vertellen, opdat ze niet vergeten worden. Wie zijn verleden vergeet.... Historische kennis maakt het mogelijk met argwaan naar de huidige politieke discussies te kijken en ze in een context te plaatsen. Maar ook, en dat lijkt me in deze tijden van belang, om de kwetsbaarheid en de voorwaardelijkheid van gelijkheid en acceptatie onder ogen te zien. Wie kijkt naar de ontwikkelingen in bv Polen en Hongarije, of naar ontwikkelingen onder Poetin of Trump, die ziet hoe daar een aantal van de verworven of informele rechten van vrouwen en homo's onder druk komt staan. Denk aan de zorgen van velen in Brazilië nu Bolsonaro gekozen is. Opkomend rechtsnationalisme in veel delen van Europa, ook in ons Westelijk deel, staat doorgaans garant voor het opleven van een weliswaar dubbelzinnige maar niet minder patriarchale en machocultuur waarin het voor vrouwen en homomannen en - vrouwen minder onbekommerd toeven is. Ik ben geen pessimist maar het lijkt me in het licht van huidige ontwikkelingen eens te meer van belang onze geschiedenis te kennen en haar niet te vergeten.

"Uitstekend Symposium!

Het was zeer informatief, interessante sprekers en tot in de puntjes verzorgd... Zelfs LHBT+ taart in alle regenboog kleuren!

Prettig ook om even te kunnen spreken met wethouder Erik de Ridder."

Lid van de Raad van Toezicht van Stichting Mommerskwartier

SMOOTHTHIES

LEKKER GEZOND

Veertig jaar IHLIA: archiveren en zichtbaar maken van de LHBT-geschiedenis

Door Lonneke van den Hoonaard

Lonneke van den Hoonaard is directeur van het IHLIA LGBT Heritage

Ik heb het genoeg om meer te mogen vertellen over IHLIA LGBT Heritage. IHLIA is dit jaar veertig jaar geworden! Opgericht in 1978. Ik neem jullie mee naar het begin.

We gaan terug naar de wereld van de jaren zeventig. Dit waren de jaren van opstand tegen het gezag, het zoeken naar vrijheid, de tegenbeweging, zelforganisatie, demonstraties en protest.

In 1977 werd er een referendum in Florida gehouden, waarbij een meerderheid stemde voor het inperken van rechten van homoseksuelen. Anita Bryant, fanatiek woordvoester van christelijk conservatief Amerika, had hiervoor fel campagne gevoerd onder het motto 'Safe the children'.

De vrouwen van de Lesbische Alliantie reageerden direct en organiseerden een demonstratie. Stop die heksenjacht! Zonder sociale media en zonder Internet was er binnen week een landelijke demonstratie in Amsterdam. Het was groots en massaal, de vrouwen gingen voorop. Deze

demonstratie is uitgegroeid tot wat we nu de , jaarlijks terugkerende, Pride noemen. De geest was uit de fles, homoseksuele vrouwen en mannen gingen de strijd aan tegen onderdrukking, tegen de gedwongen heteroseksualiteit en tegen de taboes. We noemden ons potten en flikkers.

Ook op de universiteiten vierde het activisme hoogtij. Het was op de UvA dat studenten en docenten hun onvrede uitten over het gebrek aan literatuur over homoseksualiteit. Onder die studenten was Jack van der Wel, nu nog hoofd collectie bij IHLIA en medeoprichter van wat toen het Homodocumentatie-centrum (Homodok) heette. Zij verzamelden literatuur en archiefmateriaal. Het Homodok kreeg huisvesting binnen de UvA. Omstreeks dezelfde tijd ontstond ook *Homologie*, een wetenschappelijk tijdschrift over homoseksualiteit, en natuurlijk Homostudies. Homodok, moest een aantal keren verhuizen, fuseerde met lesbische archieven en kreeg in 1999 de naam IHLIA, nu IHLIA LGBT Heritage. Onze wortels zijn dus stevig verankerd in het activisme en de wetenschap. Sinds 2007 zijn we gehuisvest in de Amsterdamse Openbare Bibliotheek. Met overheidssubsidie is IHLIA LGBT Heritage inmiddels uitgegroeid tot een professioneel archief en bibliotheek, met een unieke lhbt-collectie en de grootste en oudste in Europa op dat terrein.

Enkele cijfers:

- In 1978 opgericht.
- 170.000 records in de database
- grootste lhbt-archief van Europa
- 26.000 boeken

- 20.000 foto's
- 8200 video's/dvd's
- 7.100 affiches
- 2000 objecten
- 325 meter archieven

De organisatie- en persoonsarchieven zijn ondergebracht bij het IISG Internationaal Instituut Sociale Geschiedenis, waar de omstandigheden voor archieven optimaal zijn. De archieven, onze schatten, bestaan uit uniek materiaal uit de lhbt-beweging. Naast de persoons- en organisatiearchieven zijn er flyers, posters, buttons, T-shirts en spandoeken. Deze materialen geven de collectie extra waarde en kleur. Ook de fotoverzameling is prachtig en zeer geliefd bij andere instellingen voor bruikleen in exposities. De boekcollectie en tijdschriften zijn in de OBA opgeslagen. Het gedigitaliseerde materiaal (zowel objecten als papier) staat in een depot. Al dit materiaal bij elkaar schetst een goed beeld van de geschiedenis van de moderne homobeweging. Onze geschiedenis is weliswaar heel oud, maar in de vorm van materialen en documentatie is het hard zoeken voor je er fysieke documenten over vindt. De oudste schatten die we hebben zijn uit de tijd van Jacob Anton Schorer (1866-1957), die je een vroege homoactivist zou kunnen noemen. Hij richtte het omstreden Nederlandsch Wetenschappelijk Humanitair Komitee (NWHK) op en liet een unieke boekcollectie na over homoseksualiteit. Die Schorerbibliotheek werd, evenals de Magnus Hirschveld collectie, in Berlijn door de nazi's vernietigd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Door de zorgvuldig bijgehouden catalogus van Anton Schorer heeft IHLIA later vrijwel de hele bibliotheek kunnen reconstrueren.

Voor wie doen we het? Onze doelgroepen zijn onderzoekers en wetenschappers, studenten, scholieren, media, beleidsmakers, activisten en natuurlijk de lhbt-community. Onze doelen zijn het bewaren van lhbt geschiedenis, toegang verschaffen tot kennis en de geschiedenis van lhbt zichtbaar maken. Een ander, zeer belangrijk doel, is het vergroten van de sociale acceptatie van lhbt'ers. IHLIA LGBT Heritage houdt zich aan de standaarden voor duurzame opslag en digitaliseren, maar als particulier archief kunnen we, qua ontsluiting, toch onze eigen gang gaan. We kunnen archieven, behalve opnemen in een inventarislijst, ook inhoudelijk duiden. Dit is belangrijk voor het zichtbaar maken van een geschiedenis die lange tijd onzichtbaar was. We gebruiken daarbij een door ons ontwikkelde thesaurus, de Homosaurus, die inmiddels ook in het Engels is vertaald. Dit is een prachtig instrument waarmee onze collectie integraal doorzoekbaar is. De Homosaurus wordt op dit moment ook in een samenwerkingsverband van lhbt-bibliotheken wereldwijd toepasbaar gemaakt. Ook is er een linked-data versie in ontwikkeling. De intrinsieke waarde van archieven mag duidelijk zijn, het bewaren van

documenten waar je altijd naar kan verwijzen en aan kunt refereren. IHLIA heeft echter nog een doelstelling. En dat is bijdragen aan het vergroten van de sociale acceptatie van lhbt'ers in Nederland. In dat kader ontwikkelen we diverse activiteiten en projecten, die gericht zijn op het vergroten van de zichtbaarheid van de lhbt-gemeenschap en op het bespreekbaar maken van het onderwerp. Hieronder volgen enkele voorbeelden van projecten.

History Pin

Met History pin maak je op een beeldende manier je collectie zichtbaar aan de hand van het plaatsen van een pin op een kaart.

We hebben een begin gemaakt met de verzameling *lesbian & gay nightlife in the Netherlands*. Op verschillende plekken op de kaart in Nederland staan pins die verwijzen naar lesbische en homo cafe's en andere uitgaansgelegenheden in het verleden en heden. Daarbij wordt een afbeelding getoond van merchandise (uit onze collectie) van de betreffende horeca. Denk aan flyers, bierviltjes, asbakken, stikers, condooms etc. Heel zichtbaar en voor iedereen met een account toegankelijk.

Queering the collections

IHLIA is ongetwijfeld niet de enige instelling waar collectiestukken te vinden zijn die de lhbt-geschiedenis representeren. Ook andere erfgoedinstellingen als musea hebben objecten in hun collectie die de lhbt-geschiedenis tonen. Echter we zien het vaak niet terug in hun presentaties of activiteiten. Het project *Queering the collections* is

erop gericht om de zichtbaarheid van lhbt- ofwel queercollecties in erfgoedinstellingen te vergroten. Er is een actief netwerk met leden uit ca. veertig erfgoedinstellingen die zich actief inzetten om het bewustzijn in de musea en archieven te vergroten door middel van het organiseren van symposia, maken van een toolkit, schrijven van artikelen. Het netwerk komt viermaal per jaar bijeen en iedereen uit de erfgoedwereld kan zich aansluiten.

Roze levensverhalen

Met dit project worden verhalen opgeschreven van oudere lhbt'ers. Vrijwilligers interviewen de roze ouderen en maken van de verhalen, in combinatie met illustratiemateriaal, een boek. Persoonlijke levens van roze ouderen worden hiermee zichtbaar. Het maken van een levensboek heeft een belangrijke functie voor ouderen. Door te vertellen over het eigen leven geeft de verteller het verleden een betere plek, wat het zelfbeeld en de identiteit versterkt. Tegelijkertijd verrijkt IHLIA de collectie met verhalen uit een tijd dat homoseksualiteit taboe was. Inmiddels zijn we aan nummer 35 van de reeks.

Exposities

Exposities zijn een belangrijke manier om de lhbt-geschiedenis en de IHLIA collectie te tonen. Met gemiddeld vier exposities per jaar heeft IHLIA de mogelijkheid om de diversiteit in de collectie en de community te tonen. Tentoonstellingen die gaan over diverse groepen in onze beweging, zoals transgenders, zwarte lesbische vrouwen, jongeren, biseksuelen, roze ouderen, Turkse homo's en lesbische vrouwen, lhbt-vluchtelingen en meer. Ook

de minder zichtbare kanten van onze geschiedenis worden onderzocht, beschreven en getoond in een expositie. Van een aantal is ook een reizende variant gemaakt, zoals 'Nooit meer in de Kast' over roze ouderen en 'Monument van trots' over het Homomonument. Dit maakt het mogelijk dat ook in andere delen van het land, of op andere plekken, zoals zorginstellingen het verhaal van lhbt'ers van toen en nu zichtbaar wordt.

Tot slot

'With Pride' is een project ter gelegenheid van ons veertigjarig bestaan. Er is een tentoonstelling gemaakt over een aantal thema's uit de rijke laatste veertig jaar van onze geschiedenis. Een tentoonstelling over de kracht van onze beweging, het activisme en wat er mee bereikt is. Het belang van de expositie is gelegen in het feit dat we laten zien dat individuen vanuit de lhbt-community door zelforganisatie, actie en provocatie, zaken die goed mis zijn in de samenleving, kunnen veranderen. Op verschillende locaties in Nederland zullen delen van de exposities, enkele thema's aangevuld door lokale geschiedenis, te zien zijn. Deze veranderkracht ligt ten grondslag aan veel verbeteringen voor de positie van lhbt'ers. Wij dienen alert te zijn dat deze positieve veranderingen niet worden teruggedraaid. Zo doet de tentoonstelling ook een appel op nieuwe generaties om het heft in eigen hand te nemen en te zorgen dat uitsluiting van groepen, discriminatie en ongelijke behandeling uitgebannen worden.

Een schitterend vergeten leven

Frieda Belinfante: celliste, dirigente, verzetsvrouw

Door Toni Boumans

Toni Boumans is journaliste. Zij was jarenlang werkzaam bij de Vara als radio en tv-journaliste, onder meer voor Zembla. Met twee collega's schreef zij 'Herinneringen aan Srebrenica, 171 soldatengesprekken'. Daarnaast maakte ze bekroonde documentaires over kunstenaar en verzetsman Willem Arondéus. Over Frieda Belinfante schreef ze de indrukwekkende biografie 'Een schitterend vergeten leven'.

Zelden heb ik iemand ontmoet die zoveel indruk op me maakte als Frieda Belinfante. Ook na een tv-documentaire en een boek dat ik over haar maakte, blijf ik aan haar denken. Denken over haar moed. Als kind al, toen ze op het Museumplein in Amsterdam op rijdende trams sprong. De moed om openlijk uit te komen voor haar homoseksualiteit in een tijd waarin homo's zich schuil moesten houden. Toen Henriette Bosmans, de componiste en pianiste, vroeg waarom Frieda bij haar wilde blijven, kreeg ze als antwoord: 'Omdat ik van je houd'. Frieda was toen zeventien. Ik blijf denken over haar optreden als celliste in het Concertgebouw. Het Concertgebouw

waar ze aan het eind van haar leven, na meer dan een halve eeuw in Amerika te hebben gewoond, naar terug verlangde. Denken aan haar doortastendheid. Hoe ze haar veelbelovende carrière als dirigente resoluut afkapte omdat ze niet wilde collaboreren met de Duitsers. Haar moed in de oorlog en haar vlucht naar Zwitserland. Hoe ze in het vluchtelingenkamp in een depressie raakte, waaruit ze pas ontwaakte toen iemand haar een cello bracht. Over haar teleurstelling toen ze terugkwam in Nederland en het leek of het verzet en de dood van haar kameraden voor niks waren geweest, omdat alles doorging alsof er niets was gebeurd. Ze vertrok naar de VS om nooit meer terug te keren.

Daar, in Californië, richtte ze een symfonieorkest op met professionele musici die veel geld verdienden in de filmstudio's van Hollywood, maar snakten naar het moment dat ze weer eens een symfonie konden spelen. Frieda werd de dirigente van dit Orange County Philharmonic Orchestra. Het was een groot succes, de kritieken waren lovend en Frieda was zeven jaar lang het stralende middelpunt van het muziekleven in Orange County.

Toen ze het op zestigjarige leeftijd 'rustiger aan ging doen', zoals ze zei, werd ze de meest gerenommeerde muziklerares in Orange County. Vele honderden muzikleerlingen heeft ze opgeleid. Ze was 63 jaar en werd verliefd op de 32-jarige Bobbie Chambers, de moeder van een van haar pianoleerlingen. De liefde was wederzijds. Bobbie en Frieda bleven bij elkaar tot Frieda's dood in maart 1995. Ze was 91 jaar oud.

VEGAN FOOD

BORRELTijd

"Veel dank voor het organiseren van het symposium afgelopen zaterdag! Ik vond het een interessante, leerzame, en gezellige middag!"

PhD candidate Universiteit van Amsterdam

De hapjes zijn mogelijk gemaakt door cateraar 'De groene chef'. www.degroenechef.nl

